

daadwerkelijke vermindering van de kunstvernielingen in de weg staan: ‘vernieling is uitsluitend toegestaan als militaire noodzaak dit vereist’.

Geslaagd is ook de cultuurpsychologische afsluiting, waarin kunstenaar en nieuwe media-filosoof Peter Weibel op een welhaast activistische toon betoogt dat de snelle en breed verbreide verspreiding van geformatteerde oorlogsbeelden de werkelijke politieke achtergronden verdoezelt, waardoor de betekenis

van deze beelden volkomen implodeert. Dit klinkt misschien onschuldig, maar is dat zeker niet, want dit verklaart volgens hem de bereidheid bij maatschappelijke outsiders om aan dit ‘geweldsspel’ mee te doen. Het plegen van geweld is tegenwoordig hét middel om mondiale aandacht in de massamedia te krijgen: hoe groter het aantal moorden hoe groter je ‘roem’.

Hestia Bavelaar, Universiteit Utrecht

Chris Walsh, *Cowardice. A brief history* (Princeton University Press; Princeton en Oxford 2014) 292 p., ill., € 25,50, ISBN 978069138633

Lafheid in ‘the Home of the Brave’

Lafheid is een beladen begrip; dat behoeft geen betoog. Wie wil er immers laf zijn of laf worden genoemd? Het brengt een persoonlijke tekortkoming aan het licht, met een morele veroordeling als onvermijdelijk en onverbiddebaar gevolg: ‘a coward is someone who, because of excessive fear, fails to do what he is supposed to do’ (p. 7). Omgeven met schande en schaamte is lafheid geen aantrekkelijk onderwerp voor een academische studie. Toch is literatuurwetenschapper Chris Walsh de uitdaging aangegaan. Na een jarenlange voorbereiding publiceerde hij deze korte geschiedenis van de lafheid, een boek dat door de uitgever op toepasselijke wijze is voorzien van een gele omslag (een kleur die in het Engelse taalgebied wordt geassocieerd met lafheid). Walsh beweert als eerste dit gapende gat in het onderzoek te hebben gedicht; volgens hem werd er niet eerder een wetenschappelijk boek of artikel in algemene zin aan lafheid gewijd. Hierbij dient overigens wel te worden opgemerkt dat in de vele studies over moed het verachtelijke antoniem zelden onbesproken blijft. Tussen beide bestaat nu eenmaal

een symbiotische relatie: ‘the coward casts a shadow that throws heroes into relief’ (p. 11).

Dat de auteur van *Cowardice* een Amerikaan en een literatuurwetenschapper is, hoeft geen bezwaar te zijn, maar is het in dit geval wel. Want Walsh moge dan pretenderen als eerste het door hemzelf geconstateerde onderzoekshiat te hebben gedicht, hij heeft dit wel vanuit zijn eigen, eenzijdige invalshoek gedaan. In zijn boek staat in hoofdzaak de Amerikaanse opvatting van lafheid centraal, die hij aan de hand van opvallend veel literaire teksten analyseert. Naast klassieke werken als Dante’s *Inferno* en Kierkegaards *Opbouwende toespraak tegen lafheid* verwijst hij veelvuldig naar Crane’s *The red badge of courage* en Jones’ *The thin red line* en naar minder bekende Amerikaanse romans. De historische voorbeelden zijn eveneens in meerderheid ontleend aan de grote militaire confrontaties waarbij de Verenigde Staten waren betrokken, van de Onafhankelijkheidsoorlog via de Burgeroorlog en de beide wereldoorlogen tot de interventie in Irak.

Als literatuurwetenschapper heeft Walsh

gekozen voor een essayistisch betoog, met een op het oog nogal meanderende structuur. De inhoud is – de titel ten spijt – niet strikt historisch van aard. Het boek bevat tal van algemene, in een hedendaagse en alledaagse context geplaatste, filosofische bespiegelingen over het onderwerp, zoals de vraag of Osama bin Laden en de ‘Boston Marathon bombers’, maar ook een land dat zijn vijanden op afstand doodt met drones, laf mogen worden genoemd. Het laatste hoofdstuk bestaat zelfs geheel uit dergelijke beschouwingen. Na het in de voorafgaande vijf hoofdstukken over *fysische* lafheid te hebben gehad, richt de auteur zijn aandacht daar op *morele* lafheid. In sociaal verband is dat wegstappen bij onrecht of misbruik, zich afzijdig houden. Op individueel niveau is dat niet opkomen voor het eigen standpunt, tegen beter weten in kiezen voor het veilige en vertrouwde. Volgens Mark Twain bevinden zich onder iedere 10.000 mensen 9.999 morele lafaards.

In zijn beschrijving van de ontwikkeling die de Amerikaanse opvatting van lafheid in de afgelopen tweehonderdvijftig jaar heeft doorgemaakt, richt Walsh zich in het bijzonder op laakbaar gedrag op het slagveld: ‘the cowardly soldier remains the poster boy, so to speak, for cowardice’ (p. 14). Bij lafheid van militairen gaat het om het verzaken van de plicht jegens de ander (de naaste strijdmakkers) of jegens het grotere geheel (abstracta als volk, vaderland of vrijheid). De prijs van de lafheid is de schande, en deze stigmatisering vormt tevens een afschrikwekkend beletsel tegen dergelijk oneervol optreden. Voor veel militairen was de angst voor de schande dan ook groter dan de angst in de strijd te worden gewond of gedood: ‘they were too frightened to be cowards’ (p. 56). Daarbij komt dat in een militaire context de schande meer kon omvatten dan reputatieverlies; de bestraffing varieerde van publieke ver-

nedering tot het vuurpeloton. Voor de legerleiding waren draconische sancties des te noodzakelijker, gezien het risico dat de buitensporige angst van één persoon te velde oversloeg op diens kameraden, zodat complete eenheden de benen namen. Hier openbaart zich overigens een manco in Walsh’ betoog: omdat hij lafheid consequent opvat als een individueel feilen, gaat hij voorbij aan groepspsychologische oorzaken van collectieve paniek in het heetst van de strijd.

In de loop van de Amerikaanse Burgeroorlog – waarvoor het meeste onderzoek naar lafheid is verricht – veranderde de wijze waarop militaire lafheid werd bejegend. Men ging inzien dat niet iedereen automatisch dapper is en dat de moderne oorlogvoering uitzonderlijk veel van soldaten vergde. Walsh spreekt van een ‘new tolerance’. Hij signaleert de opkomst van een empathische, therapeutische benadering met een bijbehorende niet-moraliserende maar diagnostische terminologie, waaruit ten slotte woorden als ‘shell shock’, ‘battle fatigue’ en ‘post-traumatic stress disorder’ voortkwamen.

Walsh wijst er in dit verband op dat deze nieuwe benaderingswijze in verscheidene West-Europese landen zelfs met terugwerkende kracht werd toegepast op wegens lafheid veroordeelde militairen uit beide wereldoorlogen: in recente jaren kwamen er monumenten voor eertijds geëxecuteerden, en vaak kregen zij tevens postuum eerherstel. Hierbij werpt de auteur de vraag op of vergelijkbare initiatieven ook in de Verenigde Staten mogelijk zouden zijn. Het antwoord luidt ontkennend. Terwijl de Oude Wereld na 1945 afkerig was geworden van geweld en *de facto* in een ‘nonwar community’ was veranderd, schuwde de Nieuwe Wereld haar zelfopgelegde taak van militaire supermacht niet. Daarmee onderstreept Walsh eens te meer dat *Cowardice. A brief history*, hoe inzichtelijk

ook, in de eerste plaats de Amerikaanse mentaliteit weergeeft.

Jos Gabriëls, Huygens Instituut voor Nederlandse Geschiedenis

Michael Wildt ed., *Geschichte denken. Perspektiven auf die Geschichtsschreibung heute* (Vandenhoeck&Ruprecht, 2014) 285p. € 39,99 ISBN 783252300688

Caleidoscoop van de huidige Duitse geschiedwetenschap

Het boek is een bundel met opstellen van vijftien hoogleraren aan de Humboldt-universiteit. Het zijn bewerkte voordrachten die gehouden zijn in een zogeheten *Ringvorlesung* van het historisch instituut van deze Berlijnse universiteit. Een *Ringvorlesung* is een reeks voordrachten rondom een breed thema bestemd voor een algemeen publiek. In die zin is het te vergelijken met een *Studium Generale* reeks en moet het onderscheiden worden van het zogeheten *Colloquium*, een lezingenreeks die de hoogleraren geschiedenis elk jaar voor hun promovendi organiseren en die meer een onderzoeks karakter hebben, of waar *work in progress* voorgesteld wordt.

Vaak zijn de lezingen in zowel *Ringvorlesungen* als *Colloquia* inhoudelijk min of meer gecentreerd rondom een doorgaans zeer algemeen paraplubegrip. Vrijwel nooit worden de voordrachten vervolgens gebundeld en uitgegeven. Daarvoor blijft het geheel te heterogeen. Waarom deze reeks in boekvorm is verschenen, is me ook na het lezen ervan een raadsel gebleven. De bijdragen in deze bundel gaan werkelijk alle kanten op. En dat in alle opzichten: in tijd, ruimte, thema en methode. Sommige stukken gaan over de klassieke oudheid, andere over de middeleeuwen en de vroegmoderne tijd, het *fin de siècle* komt langs en ook de naoorlogse geschiedenis is goed vertegenwoordigd. In ruimte strekken de bijdra-

gen zich uit over Griekenland, Italië, Spanje, het Habsburgse rijk, Duitsland en Rusland. Ook de geschiedschrijving van Afrika is vertegenwoordigd met een overigens informatief overzichtsartikel van Andreas Eckert.

Qua thematiek is de diversiteit niet minder. De voordrachten gaan over begrippen, semantiek, culturele vertalingen in de vroegmoderne tijd, de Europeanisering van de Middeleeuwse geschiedenis, corruptie, normen en seksuele moraal, urbane levensconcepten, politieke theorie, destalinisatie, geschiedenis in de autobiografieën van DDR-partijfunctionarissen, politiek geweld in de jaren zeventig en geschiedenisdidactiek, om slechts een paar voorbeelden te noemen. Ook methodisch is de bundel zeer divers, de nadruk ligt op niet minder dan begripsgeschiedenis, semantiekgeschiedenis, wetenschapsgeschiedenis, memory studies, cultuurgeschiedenis en politieke cultuurgeschiedenis. Zelfs de Luhmanniaans geïnspireerde systeemtheorie komt langs. De samensteller van de bundel is Michael Wildt, hoogleraar Duitse geschiedenis van de twintigste eeuw met een bijzondere nadruk op het nationaalsocialisme. Maar de periode 1933-1945 komt in het boek eigenlijk niet voor, met uitzondering van zijn eigen mooie opstel over de betekenis van het politieke grondbeginsel "Alle Gewalt geht von dem Volke aus", waarbij hij vooral de ontwik-